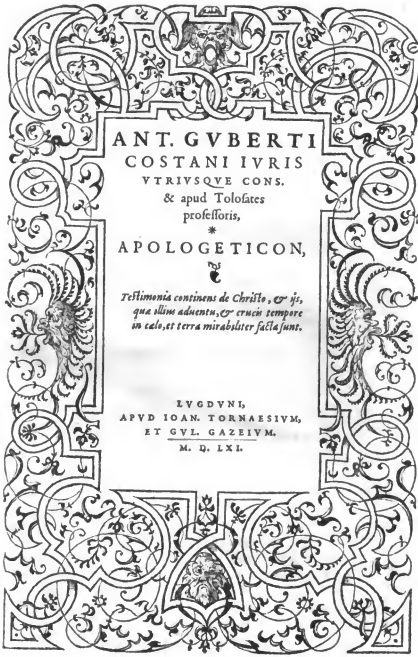

69
11. 12

ANT. GVBERTI

COSTANI IVRIS

VTRIVSQUE CONS.

& apud Tolofates
professoris,

*

APOLOGETICON,

*Testimonia continens de Christo, & iis,
qua illius aduentu, & crucis tempore
in calo, et terra mirabiliter facta sunt.*

LVGDVNI,

APVD IOAN. TORNAESIVM,

ET GVL. GAZEIVM.

M. D. LXI.

ANTONII GVBERTI
COSTANI IVRIS VTRIVSQUE
CONSULTI, ET APVD TOLO-
SATES PROFESSORIS,
APOLOGETICON,

*Testimonia continens auctorum Ethnicorum de Christo,
& his, quæ illius aduentu, & crucis tempore in calo
& terra mirabiliter facta sunt.*

AM A & auditione iandiu accepi-
mus, nonnullos, qui sibi perspicaces
& rerum reconditarum periti viden-
tur, cum tamen hebetes, obtusiq;
sint ac rudes, maximè in vero Dei
immortalis cultu, sæpe & multum
admiratos, cur Ethnici scriptores si-
lentio præterierint mirabilem I E S V
C H R I S T I natiuitatem, planetam,
qui Magis apparuit, internecionem puerorum iussu Herodis
factam, horrendum terræ motum, qui Christo patiente obti-
git, deliquium Solis, cessationem oraculorum, aliaq; id genus,
quæ sacris literis mirabiliter facta traduntur aduentu in hunc
mundum Seruatoris nostri, aut deinceps, vsque dum mortem
pro nobis oppetijt. Tunc enim res vbicunque terrarum actas,
si quid habebant admirationis, nauiter patrij rerum gestarum
scriptores memorizæ posteritatis tradebant, ac prouincijs re-
gendis præfecti confestim Romanis significabant. Ideo Ter-
tullianus scribit res gestas Christi Pilatum iam pro sua con-
scientia Christianum, Cæsari Tiberio nunciaſſe. Tot autem
Romæ tum Græci, & Latini rerum omnium scriptores erant,
& paulò poſt extiterunt, quorum pleraq; monumenta in ma-

*Pilatus res ge-
ſtas Chriſti Ti-
berio nūciauit.*

Ethnici de industria reticuerunt res gestas Christi.

*Romani perspe-
ctum habuerunt
Christi aduentum.
Ptolomeus re-
gno deiectus.*

*Sibyllinum de
Christo uaticini-
um.*

nibus omnium habentur, vt nunquam plures. Quamobrem tot præstantium virorum, qui in describendis rebus leuissimis sæpe immorati sunt, perpetuum de his maximis, & grauissimis rebus silentium multis animo circa fidem fluctuantibus, hac præsertim scelestorum hominum seracissima ætate, ancipitem cogitandi curam affert, eosq; mirum in modum angit & exercet. Ego autem satis succensere illis non possum, cum valde absurdum sit quenquam pie initiatum, Christianisq; dogmatis imbutum, magis fraudulenta paganorum taciturnitate moueri, quam sacris effatis, quam admirabili vtriusque instrumenti concordia, quam certissimis piorum testimonijis, qui spiritu diuino acti prodigia magna, signaq; ediderunt. Præsertim cum illi de industria silentio obruere conati sint, quæ ad gloriam, laudemq; Seruatoris nostri, & Christianam ac veram pietatem pertinebant: vt nemo tantis rerum miraculis ab impio Deorum futilium cultu auocaretur, & ad Christianam pelliceretur religionem, quæ semel sparsa per Apostolos, ac disseminata in dies magis ac magis crescebat, & per omnes orbis partes mirabiliter propagabatur, vt Plinius lib. 10. epist. ad Traianum scribit, & Tacitus lib. 15. Annal. Sed tamen (ô magna vis veritatis) huius generis multa per imprudentiam illis exciderunt, quæ suppressere nitebantur. Itaque Cicero, vt rem paulo altius repetam, libro primo epist. ad familiares, ostendit suo tempore ob Sibyllinas vaticinationes perspectum fuisse Senatui, nedum sacra consulentibus Regis magni, & immortalis aduentum. Cum enim Ptolomæus in regnum Ægypti, ex quo deiectus ab Alexandrinis fuerat, ope Romanorum restitui vellet, & eius causam summa contentione atque eloquentia Pompeius egisset, non mediocrem Senatui Sibyllarum oracula hæsitacionem iniecerunt, quod aduentu Christi Ægyptum Romanis obnoxiam fore prædixissent, iamq; vaticinij tempus oraculorum interpretes instare dictitarent. Hoc enim erat Sibyllinum vaticinium:

*Sed postquam Roma Ægyptum reget, imperioq;
Frænabit, summi tum summa potentia regni
Regis inextincti mortalibus exorietur.
Rex etenim sanctus veniet, qui totius orbis
Omnia seclorum per tempora sceptris tenebit.*

Tunc

*Tunc ad mortales veniet, mortalibus ipſis
In terris ſimilis, natus patris omnipotentis,
Corpore veſtitus.*

Dicitq; poſtea illum quatuor vocales ferre, & non vocales duas: quibus verbis ſignificat ſalutare nomen *ἰησους*, quod duabus conſtant conſonantibus literis, quatuorq; vocalibus. Quocirca idem Cicero lib. 2. de diuinat. de Acroſtichide Sibyllini poëmati loquitur, quam de magno Chriſti iudicio ita contexuerat Sibylla, & ſuo inferuerat poëmati, vt primis verſuum literis *ἰησους χριστος, θεῦ υἱος, σωτηρ, σωθῶς* contineretur. Et ſanè ſicut de vero, & magno rege appellando Sibyllina *ἀποστολὴς* loquitur, ita & Ciceronis locus: vt propterea ad aliū ſenſum accommodari nequaquam poſſit. Quod vt magis eluceſcat, verba Ciceronis ſubijciemus: Sibyllæ, inquit, verſus obſeruamus, quos illa furens fudiſſe dicitur, quorum interpres nuper falſa quædam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum, quem reuera regem habebamus, appellandum quoque eſſe regem, ſi ſalui eſſe vellemus. Hoc ſi eſt in libris, in quem hominem, & in quod tempus eſt? callidè enim qui illa compoſuit, perfecit, vt quodcunque accidiſſet, prædictum videretur, hominum & temporum definitione ſublata. Adhibuit etiam latebram obſcuritatis, vt iſdem verſus aliàs in aliam rem poſſe accommodari viderentur. Non eſſe autem illud carmen furentis, cum ipſum poëma declarat (eſt enim magis artis & diligentia, quàm incitationis, & motus) tum verò ea, quæ *ἀποστολὴς* dicitur, cum deinceps ex primis verſus literis aliquid connectitur, vt in quibuſdam Ennianis, quæ Ennius fecit. Id certè magis eſt attenti animi, quàm furentis, atque in Sibyllinis ex primo verſu cuiuſque ſententiæ primis literis illius ſententiæ carmen omne prætexitur. Hoc ſcriptoris eſt, non furentis: adhibentis diligentiam, non inſani. Quamobrem Sibyllam quidem ſepositam & conditam habeamus, vt (id quod proditum eſt à maioribus) iniuſſu Senatus ne legantur quidem libri, valeantq; ad deponendas potius, quàm ad ſuſcipiendas religiones: cum antiſtitibus agamus, vt quiduis potius ex illis libris, quàm regem proferant: quem Romæ poſthac nec Dij, nec homines eſſe patientur. Sceleſtè tamen atque impiè Sibyllam dixit obſcuritatis adhibuiſſe latebram hominum &

Acroſtichide Sibyllina primis verſuum literis cõtinebat: teſus Chriſtus, Dei filius, ſeruator. crux.

ἀποστολὴς dicitur, cum ex primis verſuum literis aliquid connectitur.

Libri Sibyllini iniuſſu Senatus non legebãtur, & ualebant ad deponendas religiones. Cicero ſcelera

B temp

*te dixit Sibyllā
adhibuisse late-
brā obscuritatis*

temporum definitione sublata. Constat enim ex multis Sibyllinorum oraculorum locis tempus aduentus Regis magni & immortalis fuisse præfinitum : idq; plebem sciuisse, nedum antistites & Senatum suprà ostendimus, & paulò pòst subiectus Firmiani locus magis patefaciet. Voluit nanque Deus Seruatoris nostri aduentum multo antiè prænunciari, & ludæis per prophetas, alijs verò gentibus per Sibyllas innotescere : vt in eum omnes spem salutis, & vitæ æternæ collocarent, ex quo salus & vita omnium pendebant. Nulla verò amphibolia, homonymia, aut latebra obscuritatis fuit in nomine regis, de quo vaticinata fuerat Sibylla. Nam, vt ipse Cicero fatetur, cum prædixerat Regem appellandum, qui reuera rex erat: hoc est, IESVM CHRISTVM: ac Sibylla eo vaticinio ita eum depingit, vt nullam aliam in rem illius versus transferri queat.

*Cicero hallucinatus in his que
ad pietatem &
Christi agnitio-
nem pertinebat*

Sed tamen in his quæ ad pietatem & Christi agnitionem pertinebant, facile hallucinatus est Cicero : tum quòd caligantibus in Sole veritatis oculis, vaticinia Sibyllarum obseruaret: tum quòd ei copia non esset visendi & perlegendi omnes versus Sibyllinos, qui in Sacrario conditi diligenter asseruabantur, ex quo anus incognita tres eorum versuum libros Tarquinio Regi vèdidit. Nam ad illos iussu tantum Senatus quindecim viri adibant, cum deos immortales publice consulendos arbitrabantur, vt Gellius ait lib. 1. cap. 19. Ideo prudenter Cicero adiecit, hoc si est in libris : nimirum vt significaret à se non lectos. Sed vt planius hoc fiat, de promam quæ de versibus Sibyllinis ex Marco Varrone Lactantius lib. 1. Instit. diuinat. refert: Varro, inquit, cum de quindecim viris loqueretur, Sibyllinos libros ait non fuisse vnus Sibyllæ, sed appellari vno nomine Sibyllinos, quòd omnes fœminæ vares Sibyllæ sunt à veteribus nuncupatæ, quasi *θεοβόλαι*. Cæterum Sibyllas decem numero fuisse, ac septimam earum Cumanam, nomine Amaltheam, quæ ab alijs Demophile vel Herophile nominatur: eamq; nouem libros ad regem Tarquinium attulisse, ac pro eis trecentos Philippos postulasse, regemq; aspernatum pretij magnitudinem, derisisse mulieris insaniam : illam in conspectu regis tres combussisse, ac pro illis trecentos Philippos postulasse. Tarquinius multo magis mulierem insanire putasse. Quæ denique tribus alijs exustis, cum in eodem pretio pericueraret, mo-

*Quindecim-
vis ad libros Si-
byllinos aditus
solum modo pa-
tebat.*

*Cumana Sibyl-
la.*

tum

tum esse Regem, ac residuos trecentis aureis emisse : quorum postea numerus sit auctus, Capitolio resecto, quod ex omnibus ciuitatibus & Italicis & Græcis, & præcipuè Erythræis coacti, allatiq; sunt Romam, cuiuscunque Sibyllæ nomine fuerunt, & paulo post harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur, & habentur, præterquam Cumæ: cuius libri à Romanis occuluntur, nec eos ab ullo, nisi à quindecimuiris, inspicere fas est. Et sunt singularum singuli libri: qui quia Sibyllæ nomine inscribuntur, vnius esse creduntur: suntq; confusi, nec discerni, ac suum cuique assignari potest, nisi Erythræ, quæ nomen suum carmini inseruit. Sed cum Cicerone Lactantius non constat, ac multo minus cum Gellio. Lactantius enim omnium Sibyllarum carmina vulgò haberi dicit, præterquam Cumæ: Cicero iniussu Senatus non legi: & quasi vulgò non haberentur, nec fas esset ea circumferre aut legere, postquam retulit ex illis sententiam, callidè, vt supra notauimus, adiecit, hoc si est in libris, scilicet ne eos legisse videretur. Quinetiam Gellius anum incognitam versus Sibyllinos Tarquinio tradidisse testatur, quæ ab eo digressa nusquam loci postea visa est: Lactantius verò ex Varrone refert, Sibyllam fuisse Cumanam. Et quia in hunc sermonem incidimus, ne auidos discendi lectores suspensio animo relinquam, quid mihi tota hac de re videatur, obiter in medium proferre non grauoabor. Ego igitur, vt ingenuè dicam quod sentio, putarim Sibyllinorum versuum exemplar, quod in Capitolio reconditum erat, ita religiosè, & diligenter fuisse asseruatum, vt nemini, præterquam quindecimuiris, ad id inspiciendum aditus pateret. Veruntamen alia eorundem versuum exemplaria ex multis tum Italiæ, tum Græciæ ciuitatibus allata vel scripta permultos etiam Romanorum habuisse: quanquam edito Augusti vetitum fuisset: vt propterea credi par sit, Virgilium Cumæi vaticinij non modò auritum, sed & oculatum fuisse testem. Hac de re obseruaui pulcherrimum locum Taciti lib. 5. Annalium, quem hîc subnectere visum est: Relatum inde ad patres à Quintiliano tribuno plebis de libro Sibyllæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiusdem vatis, & ea de re Senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem factò, misit literas Cæsar modicè tribunum

Libri Sibyllini ex varijs ciuitatibus coacti.

De versibus Sibyllinis discrepantes Cicero nis, Lact. et Gellij sententiæ.

Anus que libros Sibyllinos Tarquinio tradidit, nusquam postea visa est.

Auctoris de Sibyllinis oraculis sententiæ.

Libri Sibyllini quomodo recipiebantur.

increpans, ignarum antiqui moris ob iuventam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ, ceremoniarumq; vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, lecto per magistratus, æstimatoq; carmine, apud infrequentem Senatum egisset. Simul commonefecit, quia multa vana sub nomine celebri
Augusti edi. 7. n. vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorcm vrbani deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, post exultum sociali bello Capitolium, quæsitis Samo, Illo, Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, vna seu plures fuere, datoq; sacerdotibus negotio, quantum humana mente potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimviri is libet subiicitur. Hæc Tacitus. Cæterum quænam fuerit mulier illa, quæ versus Sibyllinos Tarquinio regi vendidit, quia facti quæstio est, ad coniecturalem statum pertinens, in re mihi non planè cognita iudicium meum interponere supersedeo. Protuli adhuc duos de Christo Ciceronis apertissimos locos, nec vlli calumniæ aut tergiversationi expositos. Apagesis, nunc eiusdem argumenti aliorum promamus elogja. Sic autem Suetonius in Octauio, Auctor est, inquit, Iulius Marathus, ante paucos quàm nascere-
Romæ prodigio significatū regē parturire naturam. tur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denunciabatur regem populo Romano naturam parturire: Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur: eos, qui grauidas vxores haberent, quo ad se quisq; spem traheret, cutasse ne Senatusconsultum ad ærarium deferretur.
Virgil. Seruato ris natiuitatem descripsit. Virgilius autem ecloga 4. de Christi aduentu, eius mirabili natiuitate, & genesi diuina sic præclare, ac diuinitus effatur.

*Vltima Cumæi venit iam carminis ætas,
 Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
 Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna,
 Iam noua progenies cælo demittitur alto.
 Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum
 Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
 Cæcilia faue Lucina, tuus iam regnet Apollo.*

Ecloga 4. Virgil. de Christo loquitur.

& quæ sequuntur. Vt enim rectè Augustinus notauit lib. 10. de ciuit. dei, cap. 1. tota illa ecloga de Christi aduentu loquitur, ac multo antè de eo pronunciatum Sibyllæ vaticinium describit

describit, ac continet, quæ dici de alio, quàm Christo nequeunt. Quid? non ne hoc versu,

Ultima Cumæi venit iam carminis ætas.

Virgilius iam aduenisse docet, quæ Sibylla Cumæa de Christi aduentu prædixerat? Sed prò deum atque hominum fidem, de qua mortalium sobole intelligi hi versus possunt?

Aggredere ô magnos aderit iam tempus honores

Chæra Deûm soboles magnum Iouis incrementum:

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,

Aspice venturo latentur ut omnia sæclo.

Quis enim dixerit vel Cæsarem ipsum sobolem Dei esse? hoc amplius Iouis accretionem? Etiam tropis omnibus perpensis, quibus poeta utitur, non nisi de Christo intelligi is locus potest. Valeant igitur illi, qui non tã audacter, quàm falsò de quodã Salonino Pollionis filio Virgiliũ loqui dicunt. De eo ne præfata fuerat Sibylla, ex cuius vaticinio totam illam eclogam Virgilius deprompsit? meminit ne vsquam illius Salonini Virgilius? Scribit utique, quod de felici & fausto magni, admirabilis, & immortalis pueri ortu vaticinata fuerat Sibylla, consule Pollione euenturum: at eo patre non item. Iam enim instare illius felicitatis tempus ex Sibyllinis vaticinationibus perspectum habebat. Sed admittamus de filio Pollionis loqui Virgilium: nihil propterea efficitur: quandoquidem de illo prælocuta non fuerat Sibylla, cuius vaticinium Virgilius eò loci describit. Cur ergo Salonini adumbravit personam? nimirum ut populo & scenæ, ut dicitur, seruiret. Adde quòd eum latebat, quisnam esset admirabilis ille puer, quem Sibylla prædixerat illis temporibus nasciturum. Itaque Virgilius (licet parum appositè & congruenter) ad filium Pollionis transfert & accommodat, quod de Christo apertissimè præfata fuerat vates. Sed de Christi ortu satis, ad reliqua pergamus. Plinius lib. 2. cap. 25. planetã significare videtur, qui post natalitium nostri redemptoris diem Augusto imperante mirabiliter visus est, & Magorum iter direxit. Acontiz, inquit, iaculi modo vibrantur ocysissimo significatu. Hæc fuit, de qua quinto consulatu suo Tiberius Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nouissimè visa. id est, posthac non visa.

De alio quàm Christo inelligi ecloga 4. Virgil. non potest.

Planeta qui magis apparuit.

Pueri iussu Herodæ interfecti.

Macrobius Saturnal. lib. 2. cap. 4. Internecionem puerorum

qui bimuli essent, aut minores iussu Herodis crudeliter factam, ut cum ceteris Christus occideretur, quem Magi natum nunciauerant, velut rem vulgò notam sic obiter commemorat. Cum Augustus Cæsar audisset inter pueros, quos in Syria Herodes Rex Iudæorum intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse, quàm filium. Plinius lib. 2. cap. 84. terræ motum, qui Christo pro nobis patiente in Asia factus est, his verbis expressit: Maximus terræ memoria mortalium extitit motus Tiberij Cæsaris principatu, tredecim urbibus Asiæ vna nocte prostratis. Et Iulius Solinus cap. 43. Nusquam orbe toto tam assiduus terræ motus & tam crebras urbium demersiones quàm in Asia esse, cladibus Asiaticis patuit, cum Tiberio principe vrbes tredecim (sic enim legendum est) simul vna ruina occiderunt. Earum nomina erant: Myrrhina, Themis, Philadelphia, Megara. Cime, Dicearchia, Magnesia, Hymolus, Sardis, Ephesus, Monistene, Cæsarea & Apolonia. Eius quoque rei meminit quidam Olympiadum scriptor, qui Augusti libertus fuit, ut multi literis prodiderunt. Illud porro memorabile deliquium Solis, quod præter naturam & eclipsium rationem contigit, cum Seruator in crucem actus est, ex multis constat à Phelegone, Aphricano, aliisq; Ethnicis historiarum scriptoribus memoriæ proditum, ut rem admirabilem & observatione dignissimam: quòd naturaliter defectus Solis non nisi nouissima prima ve luna fiat. Tunc enim si ad perpèdiculum ea soli subiiciatur, interposito suo Solis radios auferet terræ, & repentinas obducet tenebras. Aliter secundum Aristotelem, Plinium, & alios philosophos cōtingere deliquium Solis non potest. Quamobrem tanto rei miraculo excitati Reipublicæ Romanæ principes eam Solis defectionem, quæ Christo patiente obtigit, tanquam insolitam in scriniis descriptam habuerunt, ut auctor est Tertullianus. sic enim ille: Eodem momento dies medium orbem signante sole subducta est: deliquium utique putauerunt, qui id quoque super Christo prædictum non scierunt, & tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis. Egregiè verò hunc Solis defectum Dionysius Areopagita Græcè quidem, sed in hunc sensum quadam ad Polycarpum epistola describit: Erasmus, inquit,

vnà

*Terræ motus
Christo patiente
factus.*

*Nomina ciuitatum
que tēpo-
re crucis Chri-
sti in Asia cor-
ruerunt.*

*Eclipsis patiente
Christo facta.*

*Causa defectus
Solis.*

vnā ambo, & stabamus ad Heliopolim, ac cernebamus, nec opinato, cum Luna se Soli obiecit: neque enim coniunctionis tempus erat: Rursusq; cum eadem ab hora nona ad vespertum se mediæ Solis lineæ præter naturæ ordinem opponebat. Redige autem etiam aliquid aliud ei in memoriam. Scit enim etiam obiectum ipsum à nobis visum esse oriri ab ortu Solis, & ad Solis extremum peruenire: deinde euanesce-
re: Rursusq; non ab eadem parte Solis & obiectum & recessum euenire, sed ab ea, quæ, vt ita dicam, ex diametro erat contraria. Hæc sunt mirabilia illius temporis, quæ Christus auctor rerum omnium efficere solus potest, qui fecit magna & mirabilia, quorum non est numerus. Sed de veterum oraculis videamus. Et constat aduentu Christi ea defecisse, vt præter pios auctores, testis est scelestissimus ille ac teterrimus Christianorū hostis Porphyrius in libro, quem aduersus Christianam pietatem scripsit, vt Eusebius refert lib. 5. de præpar. Euangel. cap. 1. Nunc verò mirantur, inquit, si tam multis annis peste ciuitas vexatur, cum & Æsculapius & alij Dij absint ab ea. Ex quo enim Iesus colitur, nihil vtilitatis à diis consequi possumus. Idem Porphyrius apud Eusebium hoc commemorat deficientium oraculorum responsum:

*Ablata est Pythij vox, haud renouabilis illi
Temporibus longis, etenim iam cessit Apollo.
Clauibus occlusus filet, ergo ritè peractis
Discedas patria, & redeas ad limina sacris.*

Quin Augusto hoc redditum est oraculum:

*Γαῖς Ἰβερῶν κίλεται με θούῃς μακάριστιν ἀνάσσειν
Τὸν ἢ δ' ἄμων προλεπῶν, Ἐκείδην αὖθις ἐκείδαι
Λαμπρὸν ἄπιδι σὺ γὰρ ἐκ θυμῶν ἡμετέρων.*

*Puer Hebræus Dijs beatis imperans iubet me
Hanc domum linquere, & rursus in orcum reuerti.*

Quod superest, abiectus ex aris nostris.

Sic expletū est illud, quod præfatus fuerat Zacharias cap. 13. In illa die erit patens fons domus Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Et in die illa disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: & pseudoprophetas & spiritum inmundum auferam de terra. Quem locum sic interpretor, postquam Christus aduenerit sacra ba-

Dionys. Areopag. affabre describit eclipsim quæ Christo patiente obigit.

De deficientibus oraculis.

Porphyrij de Christo locus.

Oraculum Augusti redditum

Expositum Zachariæ locus.

piſſimatis ablutione peccata volentibus abſtergentur; non modò improbis actionibus contracta, ſed & origine. Quæ ſubiiciuntur, cùm perſpicuè confirment quod volumus, non indigent explicationis. Huc pertinet illud Iſaiæ cap. 19. Ecce dominus aſcendet ſuper nubem leuem, id eſt, filius Dei carnem humanam aſſumet: & ingreditur Ægyptum, & mouebuntur ſimulacra Ægypti à facie eius, & cor eorum vincietur in eis. Multum his congruunt ac ſuffragantur, quæ Plutarchus in lib. de defectu oraculorum in hanc ſententiam ſcribit: De morte Dæmonum audiui ego ab Æmiliano Rhetore, cùm Italiam cogitās eius pater nomine Epitheoſes nauigium concendiſſet, noctu ad Echinadas inſulas ſtatum ventorum penitus deſeciſſe, nauiq; in ſalo fluitante, ac tandem ad Paxas delata multis tum attentius vigilantibus, horrificam vocem è Paxiſ repentè auditam, qua Thamus quidam vocabatur: eaq; voce ob rei nouitatem magno omnes pauore percuſos. Thamus enim ille homo erat Ægyptius, nauis gubernator, & multis, qui in nauī erant, nomine incognitus. Nihil tamen eum reſpondiſſe, donec tertio inſclamatum eſſet. Tunc verò auditam vehementiorem præcipientis vocem, vt cum eſſet ad Palodes peruectus, vel ad paludem (ſic enim *πελάγῃ* quidam interpretantur) Pana magnum mortuum eſſe nunciaret. Qua re audita magno dicebat omnes ſtupore conſternatos. Cumq; dubitarent vtrum illi voci obtemperandum eſſet, necne, hoc Thami ab omnibus cōprobatum eſſe conſilium, vt ſiquidem ſecundi venti ſtarent, nihil diceretur: ſin prorſus ceſſarent, & malacia ac tranquillitas eſſet, quod audierant prædicaretur. Itaq; cùm ad Palodes peruecti fuiſſent, ne vlla aura ſpiraret, nec vnda cerneretur, Thamum è puppi deorſum verſus proſpectantem voce magna, vti audierat, exclamaſſe, Pana magnum mortuum eſſe. ac ſtatim inſecutum non vnus, ſed multorum, ingentem gemitum admiratione quadam mixtum. Itaq; cùm eius rei fama percrebuiſſet, multumq; Romę fuiſſet diſſipata, Tiberium Cęſarē accerſiri Thamum iuſſiſſe, ac fidem vſque adeo huic rei habuiſſe, vt de ea doctos percunctatus ſit, quos circum ſe habebat frequentes: eoſq; tandem cenſuiſſe Pana Deum eſſe ex Mercurio & Penelope genitum. hæc ex Plutarcho retuli, in quibus Tiberij Cęſaris

*Plutarchi de
morte Dæmo-
num locus egre-
gius.
Vox horridica.*

*Pana magnum
mortuum.*

Thami cōſiliū.

*Res prodigioſa
ac memorabilis*

Cæſaris obſeruandum eſt tempus , quo & Chriſtum in terris fuiſſe conſtat, & Pana magnum mortuum : hoc eſt, principem tenebrarum mundi huius cum ſuis aſſectis ſpiritibus immun- diſ hinc abactum , & quam in mundo habebat , Chriſti ad- uētū priuatū poteſtate. Quædam nihilominus oracula (quan- uis petrarò) dæmones ediderunt, quæ vera, ſolida, & perſpi- cua , vt antè , non erant , ſed falſa , inania & obſcura , donec Conſtantini pietate Chriſtiana religione propagata omnino tandem extabuerunt. Vnde Plutarchus, Cum ſiluiſſet, inquit, Ammonius, tum ego, Quin tu, Cleōbrote, de oraculo nobis potius explicas. Nam quæ illic diuinitatis quondā opinio fuit, nunc exoleſcere quodāmodo videtur. Silente autem Cleom- broto, Conueniens, ait Demetrius, nō eſt quicquam ſciſcitari aut quærere: cum hīc oracula, præter vnum aut alterum omnia deſecerint. Illud potius videndum eſt , quænam cauſa ſic ea debilitarit. & quæ ſequuntur : hoc enim argumentum integro libro proſequutus eſt Plutarchus. Mileſius tamē Apollo, quòd Deo relictari non poſſet, nec diuinam obtegere veritatem, de Chriſto ſententiam rogatus , auctore Firmiano , hoc edidit oraculum:

Θντὸς ἦν ἡ ἀρετα, ὧς τετρατάτω ἔργαις.

Αἱ ὑπὸ χαλδαίων λεγτῶν ὅπλοις σπαιλωθεῖς,

Γόμοις καὶ σκολόπιοις πιερὴν ἀνέτλησι τελευτήσῃ.

Mortalis erat ſecundū carnem ſapiens prodigioſus operibus.

Sed ſub iudicibus Chaldaeis armis comprehenſus

Clauis & cruce amarum tolerauit finem.

Itaque cum Alexandro & Hadriano Imperatoribus hæc per- ſpecta fuiſſent, nec eos laterent, quæ in dies à Chriſtianiſ ede- bantur miracula, ille inter Deos & animas ſanctiores Chriſtū coluit, cuiusq; nomini ſacratam ædem cōtra popinones ſerua- uit : hic verò templa Chriſto extruxit , quæ poſtea Hadriani dicta ſunt, vt Lampridius locis inſequentibus teſtatur. Viuen- di vſus Alexandro hic fuit : Primū vt ſi facultas eſſet , id eſt, ſi non cum vxore cubuiſſet, matutinis horis in larario ſuo (in quo & diuos principes , ſed optimos electos , & animas ſan- ctiores, in quæſ & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham & Orpheum, & huiuſ- modi deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam face-

*Princeps tene-
brarum mundi
electus for. u.*

*Dæmones poſt
mortem Chriſti
quædam oracula
ediderunt.*

*Mileſij Apollis
nis de Chriſto
reſponſum.*

*Alexander Scæ-
uerus Chriſtum
coluit.*

ret. & iterum: Cum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contrà popinarij dicerent, sibi eum deberi, rescripsit, melius esse vt quoquomodo illic Deus colatur, quàm popinariis dedatur. Item alibi de eodem Alexandro loquens: Christo, inquit, templum facere volebat, eumq; inter deos recipere. Quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulacris iusserat fieri: quæ hodie idcirco quia non habent numina, dicuntur Hadriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est ab his, qui consulentes sacra repererant, omnes Christianos futuros, si id optatò euenisset, & templa reliqua deferenda. Hæc Lampridius. Quocirca de Christo hoc extat Iosephi Iudæi, inter veteres grauiissimi & probatissimi scriptoris elogium lib. 1. 8.

*Hadrianus in
omnibus ciuita-
tibus templa
Christo fecit.*

*Iosephi Elogiū
de Christo.*

Antiq. cap. 4. Eodem tempore fuit IESVS vir sapiens, si tamen virum dicere fas est. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor eorum, qui vera lubenter suscipiunt, habuitq; tam ex Iudæis quàm ex Gentibus permultos sectatores. Hic Christus esse credebatur, quem accusatum à nostræ gentis principibus, cum Pilatus addixisset cruci, eum sectari non destiterunt & vehementer diligere, qui ab initio cœperant. Eis enim tertia die viuus apparuit, quemadmodum diuinitus de eo vates hoc & alia multa miranda prædixerant: & vsque adhuc Christianorū gens ab eo denominata non deficit. Mihi nunc succurrit egregius locus Marcellini lib. 2. 2. quem pro coronde suggeram, quandoquidem Ethnicus est auctor. Is de Iuliano Imperatore loquens sic ait: Imperij sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolymam templum, quod post multa & internecina certamina obsidente Vespasiano, postea à Tito ægrè est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis, negotiumq; maturandum Alipio dederat Antiocheni, qui olim Britannias procurauerat præfectus. Cum itaq; rei eidem fortiter instaret Alipius, iuuaretq; provincie rector, metuendi globi flammæ propè fundamenta crebris adfultibus erumpentes, fecere locum nostris aliquoties operantibus inaccessum. Hocq; modo elemento obstinatius repellente cessauit inceptum. Et quia res obseruatione digna videtur, placet eam ex Theodorito, Ruffino, aliisq; Christianis historicis vberius

*Iulianus resti-
tuere templum
Hierosolym. no-
luit.*

vbrius describere: Iulianus Augustus, quia summo odio Christianam prosequeretur religionem, multa impiè & sceleratè in Christum & eius sectatores machinatus est. Inter cætera, ratus se dominicum verbum posse conuellere, iussit restitui templum iam olim Hierosolymis à Tito subuersum. Qua de causa Iudæi per vniuersum orbem dispersi, ingentes pecunias contulerunt, ac ipse Iulianus multa suppeditauit, non quidem ex liberalitate, aut pietatis ergò, sed vt veritatem oppugnaret. Itaque Iudæi magno gaudio exultantes, non modò Christianos maledictis lacerabāt, sed & multa acerba illis minitabantur. Tum erat Hierosolymorum Episcopus Cyrillus, qui omnia cominus obseruans, quæ Danielis prophetia & Euangelio hac de re continentur, omni asseueratione confirmauit, fieri nequaquam posse, vt ibidem lapis super lapidem à Iudæis poneretur. quod & confirmauit eventus. Cùm enim erutis antiqui ædificij reliquijs noua fundamenta iacere molirentur, quicquid gypsi & calcis ob eam rem allatum fuerat, vi magna ventorum omnino dispersum fuit. Deinde inscutus est ingens terræ motus, quo eius loci absumpta sunt ædificia, & vicinæ porticus diruræ: quarum ruina innumeros ferè Iudæos, & futuri ædificij artifices, qui in eas se receperant, de repente oppressit. Sed cùm incæpto nondū desisteret, ignei globi immensæ magnitudinis vi magna ex fundamentis erumpentes, omnes penè, qui tum aderant, opifices, & Iudæos combusserunt. Atque ita mirabiliter Deus & Iuliani, & pertinacis populi temeritatem vtricibus flammis coercuit. Qui autem salui & incolumes euaserunt, etiā inuiti I E S V M C H R I S T V M verum Deum esse prædicabant & confitebantur: quod & pij omnes sine cunctatione faciunt. Enimuero literis Ethnicis si non essent hæc contestata, consignataq; , non ne his prorsus commentitia viderentur, qui omnia pro animi sui libidine metiuntur, nec quicquam probant, quantumvis argumentis, & rationibus premantur, nisi quod lubet, & arridet? Illis itaque meliorem mentem precabimur, & Deum Opt. Max. patrem Redemptoris nostri I E S V C H R I S T I ex animo rogabimus, vt tam arroganter aut imprudenter in tenebris offendentes ad viam lucis & veritatis reducat, & ex tanta erroris & ignor

Iulianus Christianæ religionis osor.

Iudæi pecunias contulerunt ob restitutionē templi Hierosolymitani.

Cyrillus Hierosol. episcopus.